

Yeniden Evlilikler Yoluyla Oluşan Ailelere Yönelik Müdahaleler

Interventions for Remarried Families

 Ayşegül Sayan Karahan¹

¹Ankara Bilim Üniversitesi, Ankara

ÖZ

Yeniden evlilik yoluyla oluşan aileler, gerek gelişimsel gerekse yapısal olarak ilk evliliklerden farklılaşan bir aile türü olarak yaygınlaşmaktadır. Gelişimsel ve yapısal farklılıklarından dolayı ailenin gerek nitelik gerekse süreklilik özellikleri çalışılması gereken alanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelere etkili müdahaleler sunabilmek için ruh sağlığı alanlarındaki araştırmacı ve uygulamacıların bu konuda bilgi birikimine ulaşımı önem taşımaktadır. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelere ilişkin literatüre bakıldığında; biyolojik olan, biyolojik olmayan ve ortak ebeveynlikle ilgili konuların vurgulandığı görülmektedir. Hem evlenen çift, hem çocuklar, hem de içinde bulunulan sosyal çevrenin yeniden evlilik yoluyla oluşan aileye ilişkin beklenti, bilgi ve algıları bir diğer önemli konu olarak ön plana çıkmaktadır. İletişim, problem çözme, çatışma yönetimi gibi genel beceriler yeniden evlilik yoluyla kurulan aileler için ilişkilerin güçlendirilmesinde ve olumsuz deneyimlerin önlenmesinde önemli bir araç olabilmektedir. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelerin söz konusu özelliklerinin ele alındığı müdahalelerin önleyici bir yaklaşım benimsenerek, bilgi sunulmasına ek olarak beceri kazanımına işaret eden uygulamalarla desteklenerek, grupla yapılan uygulamalar şeklinde verildiği görülmektedir. Yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelere yönelik olarak sunulan programların; yeniden evlilik yoluyla oluşan aile gelişimi, ebeveynlik becerileri, iletişim ve problem çözme becerileri gibi ortaklıkları paylaştığı görülmektedir. 1970lerin sonlarından itibaren yürütülen çeşitli araştırmalar ile yeniden evliliklere yönelik müdahalelerin etkililiği test edilmektedir. Bu tür müdahalelerin etkililiği test edilirken aile bütünlüğü, çift doyumu, ilişki kalitesi, evliliğin sürekliliği, çatışma düzeyi, aile üyelerinin yaşadığı stres düzeyi ve davranış bozuklukları gibi farklı sonuç değişkenlerinin ele alındığı görülmektedir. Araştırma bulguları, yeniden evliliklere yönelik müdahalelerin etkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Yeniden evlilik, karma aile, müdahale

ABSTRACT

Remarried families become widespread as a type of family that differs from first marriages both developmentally and structurally. Due to its developmental and structural differences, both the quality and continuity of this families emerge as areas that need to be studied. To offer effective interventions to remarried families, researchers and practitioners in the field of mental health should have access to knowledge on this subject. The literature on remarried families emphasizes biological, non-biological and co-parenting related issues. The expectations, knowledge and perceptions of both the married couple, the children and the surrounding social environment of the remarried family is another important issue. Communication, problem solving, and conflict management can be an important tool in strengthening relationships and preventing negative experiences for families established through remarriage. It is seen that the interventions that deal with the mentioned characteristics of families formed through remarriage are given in the form of group practices, adopting a preventive approach, supported by practices that point to skill acquisition in addition to providing information. Programs offered for families formed through remarriage share commonalities such as remarried family development, parenting skills, communication and problem-solving skills. The effectiveness of interventions for remarriage has been tested by various studies conducted since the late 1970s. While testing the effectiveness of such interventions, it is seen that different outcome variables such as family integrity, dyadic satisfaction, relationship quality, marital continuity, conflict level, stress level and behavioral disorders experienced by family members are considered. Research findings show that interventions for remarriage are effective.

Keywords: Remarriage, blended family, intervention

Giriş

Aile toplumun temeli olarak ele alınmakta iken evlilik ise ailenin temeli olarak ele alınmaktadır. Sağlıklı aile sağlıklı bir toplumun oluşumunda belirleyici iken sağlıklı bir ailenin oluşumunda ise sağlıklı bir eş ilişkisi belirleyici olmaktadır. Evlilikte eşler arası iletişim, farklılıkları kabul, ortaklık, işbirliği, rol ve güç paylaşımı,

Yazışma Adresi /Address for Correspondence: Ayşegül Sayan Karahan, Ankara Bilim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye **E-mail:** draysegulsayan@gmail.com

Geliş tarihi/Received: 10.08.2023 | **Kabul tarihi/Accepted:** 05.12.2023

destekleyici ve yakın ilişki, bağlılık, birlikte vakit geçirme isteği, çatışma çözme gibi özellikler evliliğin sağlıklılığına işaret etmektedir (Canel 2011).

Aile kurumu ve aile kurumunun oluşmasında temel olan evlilikler insanlık tarihi boyunca ve yaygın olarak süreklilik göstermektedir. Her ne kadar çeşitli toplumsal değişimler aile yapılarında farklılıklara yol açabilse de evlenme eğiliminin devam ettiği görülmektedir. Evliliklerin önemli bir kısmı her iki eş için de ilk evlilik olsa da, eşlerden biri veya her ikisi için ilk evlilik olmayan evlilikler de yaygınlaşmaktadır (Güler ve Ulutak 1992, Turgut 2017).

Evliliğe hazırlık, evlenme, çocuk sahibi olma, çocukların yetişmesi ve evden ayrılması, yaşlılık gibi evreleri içeren aile yaşam döngüsü yaklaşımı yeniden evliliklerde farklılık gösterebilmektedir. Buna ek olarak, ailedeki ilişkiler ağını da tarif eden eş alt sistemi, ebeveyn alt sistemi, ebeveyn-çocuk alt sistemi ve kardeşler alt sistemi gibi yapısal özellikler yeniden evliliklerde biyolojik olmayan ebeveyn-çocuk alt sistemi, ev dışında olan biyolojik ebeveyn-çocuk alt sistemi, biyolojik olmayan kardeşler alt sistemi ve eski eş alt sistemi gibi karmaşık ilişkiler ağını da içerebilmektedir (Mavili-Aktaş 2002, Çamur-Duyan 2003, Cihan 2020).

İlk evlilik sonrası yapılan evlilikler yoluyla oluşan yeniden yapılanan ailelerin yaygınlıkla çeşitli güçlüklerle karşılaştığı bildirilmektedir. Bu yapıdaki ailelerin sıklıkla bildirdiği güçlük alanlarına; ebeveyn-çocuk ilişkileri, eski eşin varlığı, sosyal çevre, ekonomik, hukuksal, kültürel mitler, mahremiyet gibi konular örnek olarak verilebilmektedir (Sülü Akgül 2020, Sülü Akgül ve Yıldız 2022)

Gelişimsel ve yapısal farklılıklar yeniden evlilikleri problemler yaşama ve sonlanma açısından daha hassas hale getirebilmektedir. Aile ve evlilik danışmanlığı gerek evlilik ve ailedeki problemlerin sağlıklı ve etkili bir şekilde ele alınması, gerekse evlilik ve ailenin daha sağlıklı ve nitelikli bir gelişim göstermesi açısından sunulan müdahaleleri içermektedir. Yeniden evliliklerin kendine özgü çeşitli özellik ve güçlükleri olduğu düşüncesiyle yeniden evliliklere yönelik de müdahaleler sunulabilmektedir (Çobanoğlu ve Tek 2021).

Çeşitli toplumsal değişimler aile yapısında da değişimlere neden olmaktadır. Evliliği tercih etme, evlilik yaşı, evliliğin sürekliliği gibi konulardaki değişimler farklı yapıdaki ailelerle çalışma gereksinimi doğurmaktadır. Boşanmanın yaygınlaşması, bununla beraber boşanma ya da eş kaybı gibi nedenlerle tek ebeveynli ailelerde yeniden evlenmelerin gerçekleşmesiyle oluşan yeniden yapılandırılmış ailelerin yaygınlaşması gibi değişimler bu kategorideki ailelerin anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu kategorideki ailelerin özelliklerinin daha iyi anlaşılması, onlara daha etkili müdahaleler sunulması için bir gereklilik olarak görülmektedir. Bu derlemenin amacı yeniden evliliklerin temel özelliklerini ele almak, yeniden evliliklere özgü güçlükleri ortaya koymak ve yeniden evliliklere yönelik olarak sunulabilecek psikolojik danışmanlık hizmetlerinin çerçevesini çizmektir. Yeniden evlilik alanında yurt dışında çeşitli yaklaşım ve müdahalelerin geliştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte yurt içinde bu alanda yapılacak çalışmalara gereksinim olduğu görülmektedir. Bu gereksinime dikkat çekmek amacıyla bu derleme ele alınmıştır. Bu derlemeden aile ve evlilik alanında çalışan araştırmacı ve uygulayıcılar ile yeniden evlilik yoluyla oluşan aile üyesi olabilecek bireylerin faydalanabileceği söylenebilir.

Yeniden Evlilikler

Yeniden evliliklerin eşlerden en az biri için boşanma ya da eş kaybı sonrası yapılması yaygındır. Gerek boşanma gerekse eş kaybı, uyum sağlanmasını gerektiren birçok değişimi beraberinde getirmekte, boşanma ya da eş kaybı sonrası bireyler ekonomik, sosyal, duygusal gereksinimlerle yeniden evliliğe yönelebilmektedir. (De Graaf ve Kalmijn 2003, Dewilde ve Uunk 2008). İlk evlilikler hakkında araştırmalar ve açıklamalar ilk evliliklerin doğası ve özelliklerini ortaya koymaktadır. İlk evliliklerden sonra yapılan evlilikler ise ilk evliliklerle çeşitli ortak özellik ve süreçleri barındırmakla birlikte farklı özellikleri de içermektedir. Referans olarak düşünülebilecek ya da karşılaştırma imkânı sağlayan bir önceki evliliğin olması, sonraki evliliklere nasıl yaklaşıldığını da etkileyebilmektedir. Buna ek olarak yeniden evliliklerin ilk evliliklerden daha fazla ve kendine özgü problem alanları olduğu bildirilmektedir (Hetherington ve Kelly 2002, Schramm ve ark. 2002, Pasley ve Lee 2010).

Yeniden evliliklerin yüksek oranda boşanma ile sonuçlandığı rapor edilmektedir (Bumpass ve Sweet 1972, White ve Booth 1985, Bumpass ve ark. 1990, Clarke ve Wilson 1994, Bramlett ve Mosher 2001, Bramlett ve Mosher 2002, Kreider ve Fields 2002, Kreider 2005). Yeniden evlilikler için risk oluşturan çeşitli faktörler ele alınmıştır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan karma ailelerde ortaya çıkması olası problem alanları, bir diğer ifadeyle krizleri tetikleyebilecek konuların her biri bağımsızdır ve birbirlerini etkileyebilmektedir. Bu alanlardan bir veya bir kaçının varlığının ve etkili bir şekilde ele alınamamasının yeniden evliliğin sonlanmasını tetikleyebileceği vurgulanmaktadır (Walsh 1992). Yeniden evlilikler için risk faktörlerini; çocukla ve ebeveynlikle ilişkili konular (Bray ve Kelly 1998, Bernstein 2000, Hetherington ve Kelly 2002, Adler-Baeder ve Higgenbotham 2004, Sullivan-Schoppe ve ark. 2007, Demirci 2015), yeni aile yapısının oluşturulması (Golish 2003), eski eş ve geniş aile gibi

ilgili kişilerle ilişkiler (Prado ve Markman 1999, Adler-Baeder ve Higginbotham 2004), toplumsal bakış açısı (Stanton 1986, van Eeden-Moorefield ve Pasley 2013) olarak gruplamak mümkündür. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelerde olası problem alanlarına ilişkin bir gruplamaya göre; ilk kategori temel aile konularını içermektedir ve bu kategorideki konular; çocuklu ailelerdeki yeni ebeveynlerin nasıl isimlendirileceği, yeni ebeveyn ile etkileşim- ayrılan ebeveyn ile etkileşim, biyolojik ebeveynin kaybı, yeni aile üyeleri arasındaki sevgi iletişimi, eski aile yapısı hakkında fantazileri içermektedir. İkinci kategori aileyle ilgili konuların gelişimidir ve yeni ebeveynin disiplin anlayışı, aile rollerindeki karmaşa, kardeşler arası çatışmalar, ayrılan ebeveyn ile yeni ebeveyn arasında paylaşılan zaman konusundaki rekabet, genişleyen akrabalık ağı, yeni kurulan ailede çift arası cinsel uyum, zaman içindeki değişim, çocukların yeni aileden uzaklaşması ve yeni aileye katılımını içermektedir. Üçüncü kategori kendi ve diğerleri hakkında duygularla ilgilidir ve toplumun yeniden evliliğe bakışı, bireysel kendilik algısı, ailesel kendilik algısını içermektedir. Dördüncü kategori yetişkinlikle ilişkili konulardır ve ebeveynliğin yeni aile ilişkisine etkisi, finansal kaygılar, yetişkinler arasında devam eden çatışmalar, velayet konusunda ebeveynler arası çatışmalar olarak belirtilmiştir (Walsh 1992).

Yeniden evlilikler yoluyla oluşan aileler, mevcut aile eğitim programlarının içeriğinde yer almayan çeşitli konularla başa çıkmak durumunda kalmaktadır. Bu konular, yeniden evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasına yol açan konular olarak bildirilmektedir ve biyolojik olmayan çocuklarla ilişkileri, eski eşle ilişkileri, biyolojik olmayan kardeşliği içermektedir (Ganong ve Coleman 2004). Yeniden evliliklerle oluşan ailelerin çekirdek ailelerden gelişimsel ve yapısal olarak farklılaştığına ilişkin farkındalığın önemi vurgulanmaktadır (Papernow 2008). Örneğin biyolojik ebeveyn-çocuk ilişkisi çift ilişkisinden daha önce oluşmaktadır, biyolojik olmayan kardeşlik, eski eş-yeni eş gibi ilişkiler yeniden evliliklerin olduğu ailelere özgüdür. Bu farklılıkları kabul etmenin ve gerçekçi beklentiler oluşturmanın sağlıklı yeniden evlilik işlevselliğinde gerekliliği bildirilmektedir (Visser ve ark 2003, Falke ve Larson 2007, Papernow 2008)

Yeniden evlilikler hakkında yapılan ilk çalışmalar temelde eksiklikleri karşılaştıran bir yaklaşım benimsemekte, iyilik hali ve uyumu vurgulamaktansa yeniden evliliklerin çekirdek ailelerden hangi yönlerden eksik olduğunu vurgulamaktadır (Coleman ve ark. 2000, Ganong ve Coleman 2004). Normatif- adaptif bir yaklaşım ise yeniden evlilik yoluyla oluşan aileleri çekirdek ailelerin mükemmel olmayan kopyaları olarak değil ayrı bir aile yapısı olarak görmekte, başarılı yeniden evliliklerin özellikleri ve süreçlerine odaklanan ve zorluklarla başa çıkmak için güçlü yanları geliştirip desteklemeyi vurgulayan güç-temelli bir yaklaşımı benimsemektedir. Yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelerde eşler arasındaki ve ebeveynler ile çocuklar arasındaki sağlıklı ilişkileri sağlamak ve güçlendirmek, uzun vadede iyilik halinde, evlilik kalitesinde ve evlilik sürekliliğinde olumlu sonuçlara yol açmaktadır. (Adler-Baeder ve ark. 2010).

Yeniden Evliliklere Yönelik Müdahalelerin Özellikleri

Yeniden evliliklere yönelik müdahaleler bilişsel ve davranışçı bir yaklaşım içermektedir. Bir diğer ifadeyle, yeniden evlilikler hakkında bilgiler sunmanın ve becerileri geliştirmenin olumlu sonuçlara yol açacağı varsayımı benimsenmektedir. Buna ek olarak, ekolojik ve sistemik bir bakış açısı temel alınmaktadır. Bir diğer ifadeyle, aile içindeki bir birey ya da alt sisteme yönelik bir müdahalenin diğer bireyler, alt sistemler ve tüm aile için olumlu sonuçlara yansıtacağı öngörülmektedir (Lucier-Greer ve ark. 2014).

Yeniden evlilik yoluyla kurulan ailelere sunulacak psikolojik danışmanlık desteğinde evlilik ve ailelerin genel özellik ve dinamiklerinin yanı sıra yeniden evliliklere özgü özelliklerin de tanınması, yeniden evlilik kavramının içerdiği çeşitliliğin göz önünde bulundurulması, yeniden evlilik öncesinden başlamak üzere eşlerin ve diğer aile üyelerinin beklentilerinin değerlendirilmesi ve yeniden yapılanmanın bir süreç içerdiğinin vurgulanması önem kazanmaktadır (Lawton ve Sanders 1994, Hetherington ve Kelly 2002, Halford ve ark. 2003, Visser ve ark. 2003).

Aile eğitim programlarının içerdiği temel konular; iletişim becerileri, çatışma yönetimi becerileri, etkili stres ve öfke yönetimi, duygu düzenleme, ilişki becerileri (ilgi gösterme, duygu ifadesi, empati, bağlantı sağlama girişimleri gibi) olarak rapor edilmektedir (Bradbury ve ark. 2000, Gottman ve Levenson 2000, Adler-Baeder ve ark. 2004, Bradbury ve Karney 2004, Moore ve ark. 2004). Yeniden evlilikler için kapsamlı programların tüm çiftlerin fayda sağlayabileceği temel ilişki becerilerinin yanı sıra yeniden evliliğin kendine özgü yönlerine ilişkin kavrayış ve becerileri içermesi gerekmektedir. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelerin kendine özgü özelliklerine ek olarak, her bir yeniden evlilik vakasının kendine özgü kişisel ve bağlamsal özellikleri de ele alınmalıdır (Adler-Baeder ve ark. 2010).

Yeniden evlilik yapanlar, çekirdek aileyi ideal bir biçim olarak gören toplumsal normlardan etkilenmektedir, yeniden evlilikle oluşan ailelere yönelik olumsuz bir bakış açısı pekiştirilmektedir. Aile eğitim programlarında

yeniden evlilikler hakkındaki normların geniş kültürel bağlam içinde ele alınması, bireylerin kendilerini, diğerlerini, ilişkileri ve durumları ele aldıkları bilişsel bağlamı belirlemede önemli bir role sahip olduğu için önemlidir (Dallos, 1991, Coleman ve ark. 1994, Leon ve Angst 2005). Yeniden evliliklere özgü normların farkındalığı; uyum sağlamak için gereken süreye ilişkin farkındalığı ve yeniden evliliklerde işlevselliğin modeline ilişkin farkındalığı da içermektedir. Bunlara ek olarak, katılımcıların yeniden evliliğe ilişkin kendi yanlılığı ve olumsuz bakış açısının da farkındalığı ele alınmalıdır (Adler-Baeder ve ark. 2010).

Biyolojik olmayan ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi önemli bir bileşen olarak görülmektedir. Biyolojik olmayan ebeveynlerin çocuklar ile kopuk bir ilişki geliştirmesi de otoriter bir ilişki geliştirmesi de olumsuz olarak yansımakta, biyolojik olmayan ebeveyn ile çocuk arasında güven, ilgi ve duygu içeren bir ilişkinin geliştirilmesi hedeflenmektedir (Bray ve Kelly 1998, Cohen ve Fowers 2004, Ganong ve ark. 1999, Hetherington ve Kelly 2002). Biyolojik olmayan ebeveynler için çocuk ve ergen gelişimi, davranış yönetimi teknikleri gibi ebeveynlikte fayda sağlayabilecek temel bilgilerin sunulması fayda sağlayabilmektedir (Adler-Baeder ve ark. 2010).

Daha önceki evliliklerden çocuklar olduğunda eski eş ile başarılı bir şekilde ortak ebeveynlik yürütebilmek için becerilerin geliştirilmesi de yeniden evlilikler için eğitim programlarına dâhil edilmesi gereken bir bileşen olmaktadır. Başarılı bir şekilde ortak ebeveynlik yürütebilmek için duygusal olmayan ve destekleyici iletişim, olumlu ifadeler kullanma, yazılı iletişimi kullanma, yaşamın diğer alanlarında mahremiyetin korunması, çocuğun diğer ebeveynle bağlantısını destekleme gibi becerilerin desteklenmesi faydalı bulunmaktadır (Ahrons 2004).

Yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelerde yeni roller ve kuralların oluşturulması gerekmektedir. Yeni roller ve kuralların oluşturulmasında müzakere becerilerinin aile eğitim programları yoluyla geliştirilmesi önem kazanmaktadır. Buna ek olarak, yeni roller ve kuralların oluşmasını dinamik bir doğası olduğu, bir anlık bir olay olmadığı, süreklilik gösteren, ailenin deneyimleri ve gelişimsel değişikliklere göre evrimleşen bir süreç olduğu vurgulanmalıdır (Adler-Baeder ve ark. 2010).

Üç seviyeli bir yaklaşım önerilmiştir. İlk seviye "ne" sorusuna cevap olacak şekilde psiko-eğitimi içermektedir. İkinci seviye "nasıl" sorusuna cevap olacak şekilde güçlüklerle başa çıkarken kişiler arası bağlantıların nasıl kullanılabilirliğini ve becerilerin nasıl içselleştirilebileceğini içermektedir. Üçüncü seviye "neden" sorusuna cevap olacak şekilde yaşanabilecek dirençlerin nedenlerinin ele alınmasını içermektedir. Yeniden evliliklerle çalışırken ele alınması gereken çeşitli güçlükler vardır. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelerde içte olan ve dışta kalan pozisyonları iç içe geçmiştir ve damgalama gibi kültürel faktörler etkilemektedir. Çocuklar çeşitli kayıp, bağlılık ve değişimleri içeren güçlüklerle başa çıkmak durumunda kalmaktadır. Ebeveynlik görevlerinin biyolojik ebeveyn, biyolojik olmayan ebeveyn ve ev dışında olan ebeveyn tarafından paylaşılması ve farklılaşması gerekmektedir, eski eşle işbirliğini gerekli kılmaktadır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelerde yeni bir aile kültürünün inşa edilmesi ve "biz" oluşturulması bir diğer alandır. Bu güçlüklerin normalleştirilmesinde psiko-eğitim etkili bir şekilde kullanılabilir. Bu güçlükleri ele almada kişiler arası müdahaleler temel becerilerin öğretilmesini ve şekillendirilmesini içermektedir. İntrapsişik kök aile konularını içeren seviyede bu güçlüklerden diğerlerine göre daha fazla tetiklenen ve daha güçlü duygular yaşayanların durumu ele alınmaktadır. Tüm aileyi bir arada ele almak önerilen çalışma grubu olsa da alt sistemlerle ya da bireysel çalışmalar da gerekli olabilmektedir (Papernow 2017).

Yeniden Evliliklere Yönelik Müdahale Programları

Yeniden evliliklere yönelik sunulabilecek çeşitli programların geliştirildiği görülmektedir. Smart Steps (Akıllı Biyolojik Olmayan Ebeveynler / Akıllı Adımlar) (Adler-Baeder 2001), 8-18 arasında katılımcıya yönelik, iki saatlik altı oturum olmak üzere toplam 12 saatlik bir eğitim programıdır. Yetişkinler ve çocuklar için paralel oturumlar şeklinde yürütülmektedir. Ebeveynlik, biyolojik olmayan ebeveynlik, ortak ebeveynlik becerilerini, iletişim, çatışma çözme ve stres yönetimi becerilerini, yeniden evlilik beklentileri ve mitlerini ele almayı içermektedir. Beceri ve güçleri geliştirmeye odaklanan program, bilgi sunumu, kaynak listesi, medya sunumları, grup tartışmaları ve role-play içermektedir. (Lucier-Greer ve ark. 2014).

Designing Dynamic Stepfamilies: Bringing the Pieces to Peace (DDS) (Dinamik Üvey Aileler Tasarlamak: Parçaları Barışa Ulaştırmak (Taylor ve Taylor 2003), didaktik olarak kurumsal destek eksikliği, biyolojik olmayan ebeveyn-çocuk ilişkisi, çift ilişkisini önceliklendirme, eski eşten duygusal olarak ayrılma, ortak ebeveynlik becerilerinin desteklenmesi konularında bilgiler sunmaktadır. Toplam dört buçuk saatten oluşmaktadır.

Learning to Step Together (LST) (Birlikte Üveyliliği Öğrenmek / Birlikte Adımları Öğrenmek) (Currier 1982), iki saatlik altı oturumdan oluşmaktadır. Yasal ve ekonomik konularda sosyal destek içeren dersler de içeren program biyolojik olmayan aile mitleri, beklentiler, aile gelişimi konularını kapsamaktadır. İletişimi kolaylaştırmak için

ben mesajlarının ve aile toplantılarının önemini vurgulayan program biyolojik olmayan ebeveynlik konularına geniş yer ayırmakta, olumlu ebeveynlik ve etkili disiplin stratejilerini desteklemektedir. Çift ilişkisinin geliştirilmesinin yanı sıra eski eşle iş ilişkisi gibi bir ilişki geliştirmeyi de içermektedir. Program hem didaktik hem de interaktif dersler, tartışmalar, role-play ve egzersizler içermekte, dinleyici notları ve okuma listesi paylaşılmaktadır.

New Beginnings: A Remarriage Preparation Workbook (NB) (Yeni Başlangıçlar: Yeniden Evliliğe Hazırlık Çalışma Kitabı) (Chidwick 1994) sekiz saatlik bir programdır. Her oturum konu hakkında bilgi sunulmasını ve bilginin katılımcılar tarafından içselleştirilmesi ve bütünlendirilmesinin sağlanması amacıyla deneyimsel olarak egzersizleri içermektedir. Oturumlar; yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelerin gelişimi hakkında gerçekçi beklentiler, çift ilişkisini inşa etme, eski eşle ilişkiler, bireysel öykülerden (eski ilişkiler, kök aile, geçmiş çatışma çözme örüntüleri) gelen sorunların çözülmesi konularını içermektedir. Biyolojik olmayan ebeveynlik konusuna az yer veren program maneviyat ve değerler sistemine de vurgu yapmaktadır. Bilgi sunumu, uygulama egzersizleri ve tartışmalar şeklinde yürütülen programda okuma listesi önerileri de paylaşılmaktadır.

Skills Training for Stepparents: A Personal Developmental Approach (STS) (Üvey Ebeveynler için Beceri Eğitimi: Kişisel Gelişimsel bir Yaklaşım) (Levant ve Nelson 1984), üç saatlik sekiz oturumdan oluşmaktadır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelerle ilişkili çeşitli senaryolar aracılığıyla duyguların farkında olma, duyguları ifade etme ve diğerlerinin duygularını dinleme gibi etkileşim sürecine odaklanmaktadır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelere özgü konularla ilgili bilgi sunmaması programın bir sınırlılığı olarak bildirilmektedir.

Stepping Stones (StSt) (Güçlü Biyolojik Olmayan Ebeveynlik / Basamak Taşları) (Olsen 1997) altı saatlik bir programdır. Çocuk gelişimi ve genel ebeveynlik stratejileri gibi beklenen tüm konuları kapsamaktadır. Bilgi sunumu, kaynak listesi, tartışmalar ve uygulama aktivitelerini içermektedir.

Stepping Together (ST) (Birlikte Biyolojik Olmayan Ebeveynlik / Birlikte Adımlar) (Bosch ve ark. 1992) yetişkinlere ve 5 yaş üstü çocuklara yönelik olarak didaktik ve interaktif iki saatlik altı oturum şeklinde yürütülmektedir. İlk evlilikler ve yeniden evlilikler arasındaki farklar, biyolojik olmayan ebeveyn-çocuk ilişkisi, gerçekçi beklentiler, çift iletişiminin ilkeleri, biyolojik olmayan ebeveynin otorite ve disiplini ele alması gibi konular dersler ve uygulama egzersizleri yoluyla ele alınmaktadır. Aşamalar ve aşamaların içerdikleri stresör ve görevler temelinde sunulan bilgilerin katılımcıların aile durumlarına uygulanması vurgulanmaktadır.

Stepping Together: Creating Strong Stepfamilies (ST-CSS) (Birlikte Biyolojik Olmayan Ebeveynlik / Birlikte Adımlar: Güçlü) (Visher ve Visher 1997) on iki saat sürmektedir. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile aşamalarını, mitler ve gerçekleri, biyolojik olmayan ebeveyn-çocuk ilişkisini geliştirmeyi, çift ilişkisini güçlendirmeyi, eski eşlerle sağlıklı ilişkiler sürdürmeyi ele almaktadır.

Yeniden Evliliklere Yönelik Müdahaleleri Ele Alan Araştırmalar

Yeniden evliliklere yönelik müdahaleleri test eden çalışmalar ve bu çalışmaları ele alan meta-analiz çalışmaları bulunmaktadır. Yeniden evliliklerin doğasında içerdiği risklerin varlığı nedeniyle bu riskleri ele alan önleyici bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Yeniden evlilik yapan aile üyelerinin bireysel problemleri olmadığı görüşünden hareketle terapötik bir yaklaşımdansa yeniden evliliğin doğasında var olan güçlüklerle yönelik eğitim gereksinimini karşılamak amacıyla psiko-eğitim yaklaşımı benimsenmektedir. Bu çalışmalarda çalışma grubu düşük sayılarda olup az sayıda çalışmanın kontrol grubu içerdiği ve kısa süreli izleme değerlendirmesi yaptığı görülmektedir. Buna ek olarak bu çalışmalarda kullanılan ölçme araçları da bir diğer önemli konudur. Araştırmalarda aynı değişkenlerin ele alınmaması ve kullanılan ölçme araçlarının öznel ve standartlaşmamış değerlendirmeler içermesi nedeniyle araştırmaları karşılaştırmak ve özetlemekte güçlük yaşanabilmektedir. Yeniden evliliklere oluşan ailelere yönelik müdahalelerin grup yaklaşımıyla sunulması, katılımcıların diğer ailelerin de benzer durumları yaşadıklarını görmeleri ve yaşıyor olabilecekleri sosyal izolasyonun azalması açısından fayda sağlayabilmektedir. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelere yönelik müdahalelerin; yeniden evlilikler yoluyla oluşan aileler hakkında eğitimi içerdiği, bu bilgilerin gelişimsel süreçleri ve yaygınlıkla karşılaşılan güçlükleri içerdiği rapor edilmektedir. Bu bilgileri edinmenin yeniden evlilikler ile ilgili beklentilerin daha gerçekçi olmasına ve deneyimlerin normalleştirilmesine katkıda bulunacağı öngörülmektedir. Sunulan müdahaleler eş ilişkisini korumaya ve güçlendirmeye, biyolojik ebeveyn-çocuk, biyolojik olmayan ebeveyn-çocuk, eski eş ile ortak ebeveynlik, eski eş-yeni eş, biyolojik olmayan kardeşler arasındaki ilişkileri sağlıklı bir şekilde geliştirmeye katkı sağlayacak bileşenler içermekte, iletişim ve problem çözme becerilerine odaklanılmaktadır. Disiplin ve yakınlık boyutlarını içeren ebeveynlik davranışlarını ve ebeveynlik görevini yerine getirenler arasında iletişim, işbirliği ve tutarlılığı ele alan bir bileşeni bulunan müdahaleler ebeveynlik becerilerinin desteklenmesini sağlamaktadır. Araştırmalarda sunulan müdahalelerin yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelerin temel özellikleri ve

gelişimsel süreçleri hakkında farkındalığın gelişmesine, ailede çatışmalarda azalmaya, evlilik doyumunda ve kalitesinde artışa yol açtığı bulguları rapor edilmektedir (Whitton ve ark. 2008).

1970-1980li yıllarda çeşitli çalışmaların başladığı görülmektedir. Messinger ve ark. (1978) yeniden evlilik yapmış 22 çiftin katıldığı araştırmasında dört oturumdan oluşan grup çalışması uygulamıştır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aileler hakkında mitler, biyolojik olmayan ebeveynlik, eski eşle ilişkiler ve çocukların bağlılık çatışmaları gibi yaygınlıkla karşılaşılan konular ele alınmaktadır. Araştırma bulgularına göre, yeniden evlilik deneyimine yönelik anlayışta bir gelişme ve olumlu değerlendirmeler olduğu bildirilmiştir. Pill (1981) yeniden evlilik yapmış 6 çiftin katıldığı araştırmasında altı oturumdan oluşan aile yaşamı eğitimi grup çalışması yürütmüştür. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile gelişimi ve güçlükleri, biyolojik olmayan ebeveynlik, eski eşle ortak ebeveynlik ve çiftin güçlendirilmesi ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre, beklentilerde ve becerilerde olumlu değişimler bulunduğu rapor edilmiştir. Brady ve Ambler (1982) 33 çiftin katıldığı dört oturumdan oluşan eğitim grubu uygulaması yapmıştır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile yaşamı ve biyolojik olmayan ebeveynlik, uyumsuz olmayan beklentilerin değişimi konuları ele alınmaktadır. Araştırma bulgularına göre, çatışma düzeyinde ve uyumsuz olmayan beklentilerde azalma olduğu bildirilmiştir.

Stroup (1982) 7 çiftin katıldığı sekiz oturumluk yapılandırılmış aile grup terapisi uygulamıştır. Aile bütünlüğünü oluşturma, problem çözüme, affetme, biyolojik olmayan ebeveynlik, geçmiş aile etkileri ele alınmaktadır. Araştırma bulgularına göre, aile iklimi, yakınlık ve evlilik uyumu açısından olumlu gelişmeler bulunduğu rapor edilmiştir. Nadler (1983) 31 çiftin katıldığı altı oturum psikodinamik ve davranışsal grup çalışmaları yürütmüştür. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile gelişimi ve güçlükleri, iletişim ve problem çözüme becerileri eğitimi ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre; ebeveynlikte, çocuk ve eş ile ilişkilerde, iletişim ve diğerini anlama olumlu gelişmeler olduğu bildirilmiştir. Cuddeby (1984) 24 çiftin katıldığı dört oturum eğitim grubu uygulamıştır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile konularının yanında iletişim, çatışma çözüme ve ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi ele alınmaktadır. Araştırma bulgularına göre; yeniden evlilik yoluyla oluşan aileler hakkında bilgi düzeyinde artış ve çatışma yönetiminde gelişmeler bulunduğu rapor edilmiştir. Ellis (1984) 9 çiftin katıldığı altı oturum eğitim grubu uygulaması yapmıştır. Gerçekçi aile modeli, çifti güçlendirme, deneyimi normalleştirme vurgulanmaktadır. Araştırma bulgularına göre, evlilik ve ebeveynlik ilişkilerinde gelişmeler rapor edilmiştir. Weber ve ark. (1988) 29 çiftin katıldığı altı oturum eğitim grubu yürütmüştür. Problem çözüme tartışmaları, çift ilişkisini güçlendirecek becerileri geliştirme, biyolojik olmayan ebeveyn-çocuk ilişkisini yapılandırma üzerinde durulmaktadır. Araştırma bulgularına göre, evlilik doyumunda artış, problem alanlarında azalma bulunduğu bildirilmiştir.

1990'larda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Mandell ve Birenzweig (1990) 3 çiftin katıldığı altı oturum aile yaşam eğitimi ve terapötik grup çalışması uygulamıştır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile gelişimi, rol belirginleştirme, problem çözüme becerileri ele alınmaktadır. Araştırma bulgularına göre, stres düzeyinde azalma ve umut düzeyinde artış bulunduğu rapor edilmiştir. Nelson ve Levant (1991) 34 ebeveynin katıldığı dört oturum grup uygulaması yapmıştır. Dinleme, tepki verme ve kendilik farkındalığı gibi iletişim becerileri ve kurallar, aile toplantıları, sonuçlar gibi ebeveynlik becerileri üzerinde durulmuştur. Araştırma bulgularına göre, çocukla olumlu iletişim düzeyinde artış bulunduğu bildirilmiştir. Bielenberg (1991) 15 çiftin katıldığı altı oturum önleyici eğitim grubu yürütmüştür. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile gelişimi, çift ilişkisini güçlendirme, eski eşle ortak ebeveynlik, rolleri yapılandırma ve çocukların uyumunu destekleme üzerinde durulmaktadır. Araştırma bulgularına göre, başa çıkma düzeyinde bir artış bulunduğu rapor edilmiştir. Duncan ve Brown (1992) 22 çiftin katıldığı sekiz oturum eğitim grubu uygulaması yapmıştır. Bilgi ve aile gücünü geliştiren etkinliklerin yer aldığı altı kitapçık kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, aile gücünde artış bulunduğu bildirilmiştir. Higbie (1994) 22 çiftin katıldığı sekiz oturum eğitim grubu yürütmüştür. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile gelişimi, biyolojik olmayan ebeveynlik, çifti güçlendirme, iletişim, çocuğun uyumunu destekleme ve finansal kararlar konuları ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre, kendine yönelik daha olumlu bir tutum, yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelere ilişkin daha fazla bilgiye sahip olma, çift zamanlarında artış bulunduğu bildirilmiştir. Fausel (1995) 52 çiftin katıldığı altı oturum grup çalışması uygulamıştır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile oluşumu hakkında bilgilendirme, stres yönetimi becerileri, ebeveynlik becerileri, eski eşle ortak ebeveynlik, iletişim ve çift ilişkisini koruma konuları kapsamaktadır. Araştırma bulgularına göre; katılımcıların stres düzeyinde azalma olduğu rapor edilmiştir. Gibbard (1998) 13 çiftin katıldığı sekiz oturum eğitim grubu yürütmüştür. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile güçlükleri ve karmaşıklığı hakkında bilgi, biyolojik olmayan ebeveynlik, iletişim becerileri, çifti güçlendirme, eski eşle ortak ebeveynlik konuları ele alınmaktadır. Araştırma bulgularına göre, çatışma ve aile bütünlüğünde gelişmeler olduğu bildirilmiştir. Nicholson ve Sanders (1999) 42 çiftin katıldığı sekiz oturum davranışçı aile müdahalesi uygulamıştır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile eğitimi, olumlu ve işbirliğine dayanan ebeveynlik becerileri, problem çözüme ve iletişim becerileri, aile etkinlikleri kapsamaktadır. Araştırma bulgularına göre, çatışmalarda ve davranış problemlerinde azalma bulunduğu rapor edilmiştir.

2000li yıllarda çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Henderson (2001) 30 çiftin katıldığı beş oturum eğitim grubu yürütmüştür. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile gelişimi, çift ilişkisini güçlendirme, aile iletişimi, biyolojik olmayan ebeveyn-çocuk bağımlı inşa etme, çocuğun uyumunu destekleme konuları ele alınmaktadır. Araştırma bulgularına göre, aile bütünlüğünde, çift ve ebeveynlik ilişkilerinde gelişme bulunduğu bildirilmiştir. Trone (2002) 132 yeniden evlilik yoluyla oluşan ailenin katıldığı otuz dakikalık eğitim videosu sunmuştur. Yeniden evlilik yoluyla oluşan aile gelişimi ve aile yapısındaki değişimler ele alınmaktadır. Araştırma bulgularına göre, aile uyumunda artış bulunduğu bildirilmiştir. Michaels (2006) yeniden evlilik yapmış 8 çiftin katıldığı beş oturum önleyici eğitim grubu uygulamıştır. Deneyimi normalleştirmek, evlilik doyumunu artırmak, biyolojik olmayan ebeveyn-çocuk ilişkisini geliştirmek, eski eşi etkili bir şekilde dâhil etmek için eğitim ve grup tartışmaları içermektedir. Araştırma bulgularına göre, aile deneyiminin anlayışında, aile etkileşimlerinde, çocukların davranışlarında, ortak ebeveynlikte, evlilik kalitesinde olumlu değişimler bulunduğu rapor edilmiştir. Forgatch ve ark. (2005) 110 yeniden evlilik yapmış çiftin katıldığı on üç oturum ebeveyn yönetim eğitimi yürütmüştür. Zorlayıcı olmayan disiplin, beceri cesaretlendirme, etkili izleme, problem çözme, yeniden evlilik yoluyla oluşan aile konularını çözme stratejileri ve çifti geliştirmeyi içermektedir. Araştırma bulgularına göre, çift, ebeveynlik, biyolojik olmayan ebeveynlikte gelişme, çocukların problem davranışlarında azalma bulunduğu bildirilmiştir.

Tartışma

Yeniden evlilik yoluyla oluşan aileler, gerek gelişimsel gerekse yapısal olarak ilk evliliklerden farklılaşan bir aile türü olarak yaygınlaşmaktadır. Gelişimsel ve yapısal farklılıklarından dolayı ailenin gerek nitelik gerekse süreklilik özellikleri çalışılması gereken alanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelere etkili müdahaleler sunabilmek için ruh sağlığı alanlarındaki araştırmacı ve uygulamacıların bu konuda bilgi birikimine ulaşımı önem taşımaktadır.

Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelere ilişkin literatüre bakıldığında; biyolojik olan, biyolojik olmayan ve ortak ebeveynlikle ilgili konuların vurgulandığı görülmektedir. Hem evlenen çift, hem çocuklar, hem de içinde bulunulan sosyal çevrenin yeniden evlilik yoluyla oluşan aileye ilişkin beklenti, bilgi ve algıları bir diğer önemli konu olarak ön plana çıkmaktadır. İletişim, problem çözme, çatışma yönetimi gibi genel beceriler yeniden evlilik yoluyla kurulan aileler için ilişkilerin güçlendirilmesinde ve olumsuz deneyimlerin önlenmesinde önemli bir araç olabilmektedir. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelerin söz konusu özelliklerinin ele alındığı müdahalelerin önleyici bir yaklaşım benimsenerek sunulması önerilmektedir. Önleyici yaklaşımın en etkili olarak yeniden evlilik yapılmadan önce ya da yeniden evliliğin erken dönemlerinde sunulabileceği öngörülebilir. Bilgi sunulması gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli olamayabilmektedir, beceri kazanımına işaret eden uygulamalarla desteklenmesi programların daha etkili olmasını sağlayabilmektedir. Grupla yapılan uygulamaların yaşantıları normalleştirme ve evrenselliğini görme açısından katkı sağladığı söylenebilir.

Smart Steps (Adler-Baeder 2001), Designing Dynamic Stepfamilies: Bringing the Pieces to Peace (DDS) (Taylor ve Taylor 2003), Learning to Step Together (LST) (Currier 1982), New Beginnings: A Remarriage Preparation Workbook (NB) (Chidwick 1994) Skills Training for Stepparents: A Personal Developmental Approach (STS) (Levant ve Nelson 1984), Stepping Stones (StSt) (Olsen, 1997), Stepping Together (ST) (Bosch ve ark.1992), Stepping Together: Creating Strong Stepfamilies (ST-CSS) (Visher ve Visher 1997) gibi programların geliştirildiği ve uygulandığı görülmektedir. Bu programlar bazı ortak özellikler taşımaktadır. Yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelere yönelik olarak sunulan bu programların; yeniden evlilik yoluyla oluşan aile gelişimi, ebeveynlik becerileri, iletişim ve problem çözme becerileri gibi ortaklıkları paylaştığı görülmektedir.

1970'lerin sonlarından itibaren yürütülen çeşitli araştırmalar ile yeniden evliliklere yönelik müdahalelerin etkililiği test edilmektedir (Walker ve Freeman 1978, Pill 1981, Brady ve Ambler 1982, Stroup 1982, Nadler 1983, Cuddeby 1984, Ellis 1984, Weber ve ark. 1988, Mandell ve Birenzweig 1990, Bielenberg 1991, Nelson ve Levant 1991, Duncan ve Brown 1992, Higbie 1994, Fausel 1995, Gibbard 1998, Nicholson ve Sanders 1999, Henderson 2001, Trone 2002, Forgatch ve ark. 2005, Messinger, Michaels 2006, Whitton, Nicholson ve Markman 2008). Bu tür müdahalelerin etkililiği test edilirken aile bütünlüğü, çift doyumunu, ilişki kalitesi, evliliğin sürekliliği, çatışma düzeyi, aile üyelerinin yaşadığı stres düzeyi ve davranış bozuklukları gibi farklı sonuç değişkenlerinin ele alındığı görülmektedir. Araştırma bulguları, yeniden evliliklere yönelik müdahalelerin etkili olduğunu göstermektedir.

Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelere yönelik müdahalelerin yurt dışında ele alınmasına karşılık yurt içinde bu tür çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Buna ek olarak kültürel farklılıklar olabileceği düşüncesiyle kültüre özgü bileşenlerin bu müdahalelere dâhil edilmesi dikkate alınması gereken bir durum olarak

vurgulanmalıdır. Yeniden evlilikler yoluyla oluşan ailelerin yaygınlaştığı ve destek gereksiniminde olduğu düşünüldüğünde bu tür araştırmaların planlanması önerilebilir.

Yapılan çalışmalara bakıldığında çocuğun varlığının yaygınlıkla dikkate alındığı, çocuğu olmayan yeniden evlenenlerin araştırma gruplarına sıklıkla dâhil edilmediği görülmektedir. Bu bir sınırlılık olarak görülebilir. Bu sınırlılığa işaret etmek amacıyla bu gruba yönelik olarak bu grubun özelliklerini dikkate alan müdahalelerin planlanması öneri olarak sunulabilir.

Araştırmacıların yeniden evlilik yoluyla oluşan çocuklu ve çocuksuz ailelere yönelik kültüre özgü müdahaleleri ele alan araştırmalar yürütmesi bu alanda bir boşluğu dolduracaktır. Buna ek olarak, yeniden evlilik yoluyla oluşan ailelerle çalışan uygulayıcıların müdahalelerinde bu tür ailelerin özelliklerini, gelişimsel farklılıklarını, olası risk faktörlerini ve sorun alanlarını, beklenti ve inançları, süreç gerekliliğini, gerekli temel becerileri, biyolojik olan ve biyolojik olmayan ebeveynlik becerilerini, ortak ebeveynlik becerilerini, iletişim becerilerini, problem çözme ve çatışma çözme becerilerini ele almaları önerilebilir.

Sonuç

Evlilikler bir gelişim süreci izlemekte, işlevsellik, kalite ve doyum açısından değerlendirilebilmektedir. Yeniden evlilikler evliliklerin genel özelliklerini paylaşmakla birlikte gerek gelişimsel gerekse yapısal olarak çeşitli farklılıklar da içermektedir. Söz konusu farklılıklar bu tür evliliklerde yaşanabilecek zorluklara işaret edebilmektedir. Bu tür zorluklara yönelik önleyici çalışmalar yapılmadığında ya da destek sağlanmadığında yeniden evliliklerin kalitesi, bireyler için sağladığı doyum ve sürekliliği olumsuz etkilenmektedir. Yeniden evliliklere yönelik yurt dışında çeşitli müdahalelerin geliştirildiği görülmektedir. Ülkemizde de bu tür evliliklerin ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır. Yeniden evliliklere yönelik müdahalelerin ele alındığı çalışmaların yaygınlaşması, yeniden evlilik yapan bireylere sunulabilecek müdahalelerin daha etkili olması açısından önemlidir.

Kaynaklar

- Adler-Baeder F (2001) *Smart Steps: For Adults and Children in Stepfamilies*. Lincoln, NE: Stepfamily Association of America.
- Adler-Baeder F, Higginbotham B (2004) Implications of remarriage and stepfamily formation for marriage education. *Fam Relat*, 53:448-458.
- Adler-Baeder F, Higginbotham B, Lamke L (2004) Putting empirical knowledge to work: Linking research and programming on marital quality. *Fam Relat*, 53:537-546.
- Adler-Baeder F, Robertson A, Schramm DG (2010) Conceptual framework for marriage education programs for stepfamily couples with considerations for socioeconomic context. *Marriage Fam Rev*, 46:300-322.
- Ahrons C (2004) What grown children say about their parents' divorce. *Child Leg Rights J*, 24:48-51.
- Bernstein AC (2000) Remarriage: redesigning couplehood. *Couples on the Fault Line: New Directions for Therapists* (Ed P Papp):284-311. New York, Guilford Press.
- Bielenberg LT (1991) A task-centered preventive group approach to create cohesion in the new stepfamily: A preliminary evaluation. *Res Soc Work Pract*, 1:416-433.
- Bosch G, Gebeke DR, Meske CM (1992) *Stepping Together*. Fargo, North Dakota State University Extension Service.
- Bradbury TN, Fincham FD, Beach SR (2000) Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *J Marriage Fam*, 62:964-980.
- Bradbury TN, Karney BR (2004) Understanding and altering the longitudinal course of marriage. *J Marriage Fam*, 66:862-879.
- Brady CA, Ambler J (1982) Therapy with remarriage families: X. Use of group educational techniques with remarried couples. *Family Therapy Collections*, 2:145-157.
- Bramlett MD, Mosher WD (2001) First marriage dissolution, divorce, and remarriage: United States. *Advanced Data*, 323:1-20.
- Bramlett MD, Mosher WD (2002) Cohabitation, marriage, divorce, and remarriage in the United States. *Vital Health Stat* 23, 22:1-93.
- Bray JH, Kelly J (1998) *Stepfamilies: Love, Marriage, and Parenting in the First Decade*. New York, Broadway Books.
- Bumpass LL, Sweet JA (1972) Differentials in marital instability: 1970. *Am Sociol Rev*, 37:754-766.
- Bumpass L, Sweet J, Martin TC (1990) Changing patterns of remarriage. *J Marriage Fam*, 52:747-756.
- Canel AN (2011) *Evlilik ve Aile Hayatı*. Ankara, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Chidwick A (1994) *New Beginnings: A Remarriage Preparation Program Manual [Facilitator's guide]*. King City, Ontario, Family Life Education Services.
- Cihan FG (2020) Aile yaşam döngüsü. *Konuralp Medical Journal*, 12:313-315.

- Clarke SC, Wilson BF (1994) The relative stability of remarriages: A cohort approach using vital statistics. *Fam Relat*, 305-310.
- Cohen JD, Fowers BJ (2004) Blood, sweat, and tears: Biological ties and self-investment as sources of positive illusions about children and stepchildren. *J Divorce Remarriage*, 42:39-59.
- Coleman M, Ganong LH, Goodwin C (1994) The presentation of stepfamilies in marriage and family textbooks: A reexamination. *Fam Relat*, 289-297.
- Coleman M, Ganong L, Fine MA (2000) Reinvestigating remarriage: Another decade of progress. *J Marriage Fam*, 62:1288-1307.
- Cuddeby GW (1984) The effects of stepparent education on perceived family cohesion, organization, and conflict. (Doctoral dissertation). Tempe, AZ, Arizona State University.
- Currier C (1982) *Learning to Step Together: A Course for Stepfamily Adults*. Palo Alto, CA, Stepfamily Association of America.
- Çamur-Duyan G (2003) Aile yaşam döngüsü ve gelişimsel farklılıklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14:33-41.
- Çobanoğlu A ve Tek S (2021) Türkiye’de yeniden evlenme olgusu: Cinsiyet ve psikososyal değişkenler bağlamında bir değerlendirme. *OPUS International Journal of Society Research*, 18:8092-8118.
- Dallos R (1991) *Family Belief Systems, Therapy and Change: A Constructional Approach*. Maidenhead, UK, Open University Press.
- De Graaf PM, Kalmijn M (2003) Alternative routes in the remarriage market: Competing-risk analyses of union formation after divorce. *Soc Forces*, 81:1459-1498.
- Demirci SM (2015) *Toplumsal cinsiyet açısından yeniden evlenmeler: kadınlar ve erkekler gözünden niteliksel bir inceleme*. (Yüksek lisans tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Dewilde C, Uunk W (2008) Remarriage as a way to overcome the financial consequences of divorce—A test of the economic need hypothesis for European women. *Eur Sociol Rev*, 24:393-407.
- Duncan SF, Brown G (1992) RENEW: A program for building remarried family strengths. *Fam Soc*, 73:149-158.
- Ellis AJ (1984) Second time around: A preventive intervention for remarried couples. *Aust J Sex Marriage And Fam*, 5:139-146.
- Falke SI, Larson JH (2007) Premarital predictors of remarital quality: Implications for clinicians. *Contemp Fam Ther*, 29:9-23.
- Fausel DF (1995) Stress inoculation training for stepcouples. *Marriage Fam Rev*, 21:137-155.
- Forgatch MS, DeGarmo DS, Beldavs ZG (2005) An efficacious theory-based intervention for stepfamilies. *Behav Ther*, 36:357-365.
- Ganong L, Coleman M, Fine M, Martin P (1999) Stepparents' affinity-seeking and affinity-maintaining strategies with stepchildren. *J Fam Issues*, 20:299-327.
- Ganong LH, Coleman M (2004) *Stepfamily Relationships. Development, Dynamics, and Interventions*. New York, Springer.
- Gibbard S (1998) The effectiveness of an eightweek psychoeducational seminar on family environment and marital satisfaction in stepfamilies.(Doctoral dissertation). Oxford, Mississippi, University of Mississippi,
- Golish TD (2003) Stepfamily communication strengths: Understanding the ties that bind. *Hum Commun Res*, 29:41-80.
- Gottman JM, Levenson RW (2000) The timing of divorce: Predicting when a couple will divorce over a 14-year period. *J Marriage Fam*, 62:737-745.
- Güler D, Ulutak N (1992) Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile. *Kurgu Dergisi*, 11:51-76.
- Halford WK, Markman HJ, Kline GH, Stanley SM (2003) Best practice in couple relationship education. *J Marital Fam Ther*, 29:385-406.
- Halford K, Nicholson J, Sanders M (2007) Couple communication in stepfamilies. *Fam Process*, 46:471-483.
- Henderson H (2001) Impact of a court-ordered psychoeducational course on stepfamily adaptability and cohesion. (Doctoral dissertation). Terre Haute, IN, Indiana State University,
- Hetherington EM, Kelly J (2002). *For Better or For Worse*. New York, Norton.
- Higbie D (1994) *Empowering stepfamilies: Evaluation of an educational curriculum for stepfamily couples*. (Doctoral dissertation). Milwaukee, Wisconsin, Marquette University,
- Kreider RM (2005) Number, Timing, and Duration of Marriages and Divorces: 2001. Report Number P70-97. Washington DC, US Department of Commerce, Economics and Statistics Administration, US Census Bureau
- Kreider RM, Fields JM (2002) Number, timing, and duration of marriages and divorces: 1996. (No. 80). Washington DC, US Department of Commerce, Economics and Statistics Administration, US Census Bureau.
- Lawton JM, Sanders MR (1994) Designing effective behavioral family interventions for stepfamilies. *Clin Psychol Rev*, 14:463-496.
- Leon K, Angst E (2005) Portrayals of stepfamilies in film: Using media images in remarriage education. *Fam Relat*, 54:3-23.
- Levant RF, Nelson W (1984) *Skills Training for Stepparents. A Personal Developmental Approach [Leader’s guide]*. Boston, Boston University.

- Lucier-Greer M, Adler-Baeder F, Harcourt KT, Gregson KD (2014) Relationship education for stepcouples reporting relationship instability—Evaluation of the Smart Steps: Embrace the Journey curriculum. *J Marital Fam Ther*, 40:454-469.
- Mavili-Aktaş A (2002) Aile terapisinin gelişimi ve ruh sağlığı alanındaki yeri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13:116-122.
- Mandell D, Birenzweig E (1990) Stepfamilies: A model for group work with remarried couples and their children. *J Divorce Remarriage*, 14:29-42.
- Messinger L, Walker KN, Freeman SJ (1978) Preparation for remarriage following divorce: the use of group techniques. *Am J Orthopsychiatry*, 48:263.
- Michaels ML (2006) Factors that contribute to stepfamily success: A qualitative analysis. *J Divorce Remarriage*, 44:53-66.
- Moore KA, Jekielek SM, Bronte-Tinkew J, Guzman L, Ryan S, Redd Z (2004) What is a “healthy marriage”? Defining the concept. *Child Trends Research Brief*, 16:1-8.
- Nadler JH (1983) Effecting change in stepfamilies: A psychodynamic/behavioral group approach. *Am J Psychother*, 37:100-112.
- Nelson WP, Levant RF (1991) An evaluation of a skills training program for parents in stepfamilies. *Fam Relat*, 40:291-296.
- Nicholson JM, Sanders MR (1999) Randomized controlled trial of behavioral family intervention for the treatment of child behavior problems in stepfamilies. *J Divorce Remarriage*, 30:1-23.
- Olsen C (1997) *Stepping stones for stepfamilies [Training guide]*. Manhattan, Kansas State University.
- Papernow PL (2008) A clinician’s view of “stepfamily architecture”: Strategies for meeting the challenges. In *The International Handbook of Stepfamilies: Policy and Practice in Legal, Research, and Clinical Environments* (Ed J Pryor): 423-454. New York, Wiley.
- Papernow P (2017) Clinical guidelines for working with stepfamilies: What family, couple, individual and child therapists need to know. *Fam Process*. 57:25-51.
- Pasley K, Lee M (2010) Stress and coping within the context of stepfamily life. In *Families and Change: Coping with Stressful Events and Transitions*, 4th edition (Eds SJ Price, CA Price, PC McKenry):235-261. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Pill CJ (1981) A family life education group for working with stepparents. *Soc Casework*, 62:159-166.
- Prado LM, Markman HJ (1999) Unearthing the seeds of marital distress: What we have learned from married and remarried couples. In *Conflict and Cohesion in Families: Causes and Consequences* (Eds MJ Cox, J Brooks-Gunn):51-85. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum.
- Schramm DG, Marshall JP, Harris VW, Lee TR (2012) Religiosity, homogamy, and marital adjustment: An examination of newlyweds in first marriages and remarriages. *J Fam Issues*, 33:246-268.
- Stanton GW (1986) Preventive intervention with stepfamilies. *Soc Work*, 31:201-206.
- Stroup M (1982) A preliminary study comparing two structured group treatments for stepfamilies: Couple/family treatment and family treatment. (Doctoral dissertation). Provo, Utah, Brigham Young University,
- Sullivan-Schoppe SJ, Schermerhorn CA, Cummings ME (2007) Marital conflict and children’s adjustment. *J Marriage Fam*, 69:1118-1134.
- Sülü-Akgül C (2020) Yeniden yapılanan ailelerde ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiye yönelik aile danışmanlığı bağlamında yeni bir model önerisi. (Doktora tezi). Yalova, Yalova Üniversitesi.
- Sülü-Akgül C, Yıldız R (2022) Yeniden yapılanan ailelerin tanınması ve yaşanan başlıca güçlük alanlarının belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 15:449-476.
- Taylor C, Taylor G (2003) *Designing Dynamic Stepfamilies: Bringing the Pieces to Peace [Comprehensive study guide]*. Enumclaw, WA, WinePress
- Trone CL (2002) The effect of normative stepfamily information on level of perceived stepfamily adjustment. Terre Haute, IN, Indiana State University.
- Turgut F (2017) Tarihsel süreçte aile kurumunun dönüşümü ve geleceğine yönelik çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1:93-117.
- van Eeden-Moorefield B, Pasley BK (2013) Remarriage and stepfamily life. In *Handbook of Marriage and the Family* (Eds GW Peterson, KR Bush):517-546. Boston, MA, Springer US.
- Visher EB, Visher JS (1997) *Stepping Together: Creating Strong Stepfamilies [Leader’s Manual]*. Lincoln, NE, Stepfamily Association of America
- Visher EB, Visher JS, Pasley K (2003) Remarriage families and stepparenting. In *Normal Family Processes: Growing Diversity and Complexity 3rd ed.* (Ed F Walsh):153-175. New York, Guilford Press.
- Walsh WM (1992) Twenty major issues in remarriage families. *J Couns Devel*, 70:709-715.
- Webber RP, Sharpley CF, Rowley GL (1988) Living in a stepfamily. *Aust J Sex Marriage Fam*, 9:21-29.
- White LK, Booth A (1985) The quality and stability of remarriages: The role of stepchildren. *Am Sociol Rev*, 689-698.
- Whitton SW, Nicholson JM, Markman HJ (2008) Research on interventions for stepfamily couples: The state of the field. *The International Handbook of Stepfamilies: Policy and Practice in Legal, Research, and Clinical Environments* (Ed J Pryor):455-484. New York, Wiley.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.